

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการ

คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ตามหลักพุทธธรรม*

DEVELOPING A MODEL FOR PARTICIPATION IN THE SANGHA AFFAIRS ADMINISTRATION IN SAMUT SONGKHRAM PROVINCE BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูธรรมธรไพบุลย์ พิศาลวชิโรภาส, พระครูสมุทรวชิราวุธ ถิ่นกำเหนิด, พระครูสมุทรวชิรวิทย์ ดุษฎีพดณิพันธุ์
Phrakhruthammathon Phaiboon Phisanwachiropas, Phrakhrusamutwachiranuwat Thinkumnerd,
PhrakruSamu Worrawit Dusadeephruettiphan

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

Ratchaburi Buddhist College

E-mail : oadsy1972@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม 3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 26 รูป/คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูป/คน โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้างการบริหารที่รวมศูนย์อำนาจ 2) ด้านบุคลากรขาดทักษะการบริหาร และ 3) ด้านวัฒนธรรมและค่านิยมที่ยึดติดในรูปแบบจารีตประเพณีดั้งเดิมในส่วนองค์ประกอบในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ การแก้ไขปัญหา การวางแผน ปฏิบัติการ และการประเมินผล สำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงจริยธรรม โดยรูปแบบ SIE-6B-4P Model แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนฐานคิดจากอำนาจสู่หลักพุทธธรรม ใช้หลักอภิธานียธรรม 7 ประยุกต์ใช้ด้านการปกครอง 2) การบูรณาการบุคคลเข้าเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ประยุกต์ใช้ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และหลักสารณียธรรม 6 ประยุกต์ใช้ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ 3) การกำกับดูแล

ตนเองด้วยจริยธรรมและการพัฒนาสมรรถนะ ใช้หลักไตรสิกขา 3 ประยุกต์ใช้ด้านการศาสนศึกษา หลักสัปปุริสธรรม 7 ประยุกต์ใช้ด้านการเผยแผ่ และหลักภavana 4 ประยุกต์ใช้ด้านการสาธารณูปการ เพื่อส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสร้างความชอบธรรมในการนำองค์กร

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ; การมีส่วนร่วม; การบริหารกิจการคณะสงฆ์; หลักพุทธธรรม

Abstract

The objectives of this research were: 1) to examine the current conditions, problems, causes, and obstacles in the administration of Sangha affairs in Samut Songkhram Province; 2) to study the components of developing a participatory model for the administration of Sangha affairs in Samut Songkhram Province; and 3) to propose a participatory administrative model based on integrated Buddhist principles for Sangha affairs in Samut Songkhram Province. The study employed a qualitative research methodology, collecting data from 26 key informants through in-depth interviews with 18 participants and focus group discussions with 8 experts. The data were analyzed and presented through descriptive analysis.

The research findings reveal that the current situations and obstacles in participatory Sangha administration in Samut Songkhram Province consist of three primary dimensions: 1) centralized administrative structures; 2) lack of management skills among personnel; and 3) cultural and traditional values deeply rooted in conventional customs. Regarding the components of the participatory model, they include problem-solving, planning, implementation, and evaluation. For the development of the participatory Sangha administration model based on Integrated Buddhist Principles, which emphasizes both structural and ethical reforms, the SIE-6B-4 P Model was established. This model is categorized into three aspects: 1) shifting the administrative paradigm from power-based to Dhamma-based by applying Aparihāṇiyyadhamma VII (Principles of Non-decline) to administrative affairs; 2) integrating personnel into strategic alliances by applying Saṅgahavatthu IV (Bases of Sympathy) to educational welfare and Sāraṇīyadhamma VI (Principles of Cordiality) to public welfare; and 3) self-governance through ethics and competency development by applying Tisikkhā (Threefold Training) to religious studies, Sappurisadhamma VII (Qualities of a Good Man) to missionary work, and Bhāvanā IV

(Fourfold Development) to public facilities maintenance. These integrations aim to promote efficiency, transparency, and organizational legitimacy in Sangha administration.

Keywords: Developing a Model; Participation; Sangha Administration; Buddhist Principles

บทนำ

สภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงปรับเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอยู่ในช่วงของยุคความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เพื่อให้ประชาชนเกิดประโยชน์สุข และสิ่งสำคัญที่จะสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมาย คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน เพื่อนำไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559) โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกติกาสูงสุดของประเทศ สะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงาน ภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีกฎหมายหลายฉบับประกันสิทธิของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ของภาครัฐในการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจหรือเป็นองค์ประกอบที่ขาดมิได้การปกครองท้องถิ่น คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง หรือกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชนโดยคนในชุมชน ดังนั้น การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเกิดขึ้นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เป็นรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยนั่นเอง (อรรถัย กักผล, 2552)

คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ แบ่งเป็น 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที โดยการบริหารงานของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามเป็นไปในรูปแบบพึ่งพาตนเอง ขาดความร่วมมือหลาย ๆ ฝ่าย ในขณะที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสมีอายุมากยังคงยึดติดในรูปแบบและจารีตประเพณีดั้งเดิม ทำให้การบริหารไม่คล่องตัวกับ ยุคปัจจุบัน ปัจจัยหลักคือการพัฒนาเทคโนโลยี การสื่อสารต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว (พระครูอาทรวิริยานุวัตร, 2568) ทำให้การบริหารงานในบางครั้งไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็น

เงื่อนไขสำคัญในการบ่งชี้วัดความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปต้องอาศัยพระสงฆ์สามเณร เนื่องจากพระสงฆ์สามเณรเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์สามเณรทุกระดับ ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) เพราะฉะนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามจึงต้องมีแนวทางในการจัดระเบียบการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงควรที่เปิดโอกาสให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อให้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ทั้งเป็นการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง และทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งตรงกับหลักอภิธานิยธรรม ๗ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พึงหวังไว้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้อยู่ และใส่ใจอภิธานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่” (อง.สตุตทก. 23/23/37-38) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

อย่างไรก็ตาม ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมนั้น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (โกวิท พวงงาม, 2545) ซึ่งบทบาทของการมีส่วนร่วมนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาหรือตัดสินใจในเรื่องนั้น 2) กระบวนการมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และ 3) การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ ข้อสำคัญคือ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับ หรืออยู่เฉยๆจากผู้ที่ไม่เห็นอกว่า (อรทัย ก๊กผล, 2552) ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นการร่วมมือร่วมใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงผลสำเร็จทางวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ยังก่อให้เกิดผลสำเร็จทางจิตใจด้วย กล่าวคือ การรู้จักทำงานร่วมกันเป็นทีม การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความผูกพันรักใคร่หวงแหนท้องถิ่นชุมชน ซึ่งเป็นพลังสำคัญต่อการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่นในอนาคต (รศ.ดร. รัตนเสริมพงศ์, 2551)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร และการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร เพื่อสามารถนำผลการวิจัยใช้ประกอบการวางแผนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงครามได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนา รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 18 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์กับแบบสนทนากลุ่ม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยยื่นขอรับรองจริยธรรมของข้อเสนอการวิจัยก่อนลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียง สรุปผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยการเขียนในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม เกิดจากการทำงานร่วมกันของโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์ที่เน้นลำดับชั้นการปกครอง ประกอบกับวัฒนธรรมอาวุโสที่ยับยั้งการวิพากษ์วิจารณ์ และข้อจำกัดด้านสมรรถนะในการนำแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมาปรับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์จริง ส่วนสาเหตุของปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดจากภาวะร่วมกันของวิกฤตเชิงโครงสร้างและเชิงสมรรถนะ กล่าวคือ ระบบการบริหารถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของรัฐ และโครงสร้างแบบลำดับชั้นที่เน้นอาวุโสและความสัมพันธ์ ทำให้ขาดความยืดหยุ่น ความโปร่งใส และความสามารถในการตอบสนองต่อพลวัตของสังคมสมัยใหม่ได้ทันทั่วทั้งที่ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ประสิทธิผลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่าง ๆ ลดลง และเป็นสาเหตุสำคัญของวิกฤตศรัทธา และความเสื่อมถอยของบทบาทคณะสงฆ์ในฐานะเสาหลักทางปัญญา

และศีลธรรมของสังคม และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากความซับซ้อนเชิงระบบที่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญด้านโครงสร้าง ระบบการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจ และยึดหลักอาวุโส ด้านสมรรถนะ การบริหารที่เผชิญกับปัญหาความซบเซาของผู้บริหารระดับสูง และการขาดทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ในระดับปฏิบัติการ และด้านวัฒนธรรม การยึดมั่นในจารีตประเพณี โดยละเลยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารสมัยใหม่ที่สุดคล้องกับพระธรรมวินัย

2. องค์ประกอบการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมที่พึงประสงค์ควรเป็นรูปแบบผสมผสานแบบบูรณาการ โดยมีเป้าหมาย คือ การเปลี่ยนแปลงจากระบบการปกครองแบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบการบริหารจัดการที่มีการกระจายอำนาจและใช้หลักธรรมาภิบาล ประกอบกับกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่งยวด ขณะเดียวกันก็เปิดรับหลักการบริหารจัดการที่ดี โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านปกครอง ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 ด้านการศึกษา ใช้หลักไตรสิกขา 3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการเผยแผ่ ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ด้านสาธารณูปการ ใช้หลักภาวนา 4 และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ใช้หลักสาราณียธรรม 6 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นบทบาทของฆราวาสในฐานะผู้ร่วมอุปถัมภ์และผู้ตรวจสอบ ในมิติที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงและประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในภาพรวม

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ควรเป็นรูปแบบผสมเชิงบูรณาการ (Integrated Hybrid Model) ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงจริยธรรมในรูปแบบของ SIE-6B-4P Model ได้แก่ 1) การเปลี่ยนฐานคิดจากอำนาจสู่หลักพุทธธรรม (Shifting from Power-Based to Buddhist Principles) ด้วยการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ที่มุ่งเน้นไปที่การประชุมของคณะสงฆ์และการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการปรึกษาหารือแบบมีส่วนร่วม ที่ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐานสูงสุด ซึ่งเป็นรากฐานของความชอบธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม 2) การบูรณาการบุคคลเข้าเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ Integrating (Laypeople as Strategic Partners) ด้วยการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และสาราณียธรรม 6 ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ เกื้อกูล เพื่อประโยชน์สุขต่อชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบการมีส่วนร่วมกับประชาชนที่มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี การบัญชี การบริหาร เป็นต้น เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม 3) การกำกับดูแลตนเองด้วยจริยธรรมและการพัฒนาสมรรถนะ (Ethical Self-Regulation and Competency Development) ด้วยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนาศึกษา หลักสัปปริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการ

คณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ และหลักภาวนา 4 เพื่อส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ทั้งนี้ยังช่วยสร้างระบบตรวจสอบภายในเชิงจริยธรรม (Ethical Internal Control System) ให้แก่คณะสงฆ์ ทำให้เกิดความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นกลไกเร่งปฏิกิริยาในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (Participation in solving problems) 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning solutions) 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Participation in Implementation) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสร้างความชอบธรรมในการนำองค์กร

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามในการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านโครงสร้างการบริหาร โดยปัญหา สาเหตุ และอุปสรรค เกิดจากการที่โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นระบบราชการสงฆ์ ที่รวมศูนย์อำนาจ (Centralization) และถูกควบคุมโดยรัฐ (State Control) ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดให้การบริหารสูงสุดขึ้นอยู่กับองค์กรมหาเถรสมาคม และระบบการปกครองเป็นไปตามสายบังคับบัญชา ต้องปฏิบัติตามมติหรือคำสั่งจากส่วนกลางเป็นหลัก ทำให้ขาดความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนการบริหารให้เข้ากับบริบทของพื้นที่และชุมชน (Contextual Needs) และไม่มีระบบการประเมินผลการทำงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมของพระสังฆาธิการ และโครงสร้างการบริหารปกครองขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจของพระสังฆาธิการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสิริธรรมวิสิฐ (พรสวัสดิ์ ฐิตธมฺโม), (2565) กล่าวว่า สภาพปัญหาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่สั่งโดยชอบ ขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพระสงฆ์ที่จะแต่งตั้งดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ และยังสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ของ พระครูภาวนารัตนวิสุทธิ, (2568) กล่าวว่า หลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะปกครอง พระสงฆ์ผู้เป็นลูกวัดไม่มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการบริหารวัดต้องฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง

2) ด้านบุคลากร โดยปัญหา สาเหตุ และอุปสรรค ด้านทรัพยากรบุคคลของคณะสงฆ์ถือเป็นสาเหตุสำคัญ และเป็นอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาและการเผยแผ่ โดยเฉพาะในระดับเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลขาดการศึกษา หรือการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบในด้านการบริหารจัดการองค์กร (Organizational Management) เช่น การบัญชีและการเงิน (Financial Accounting) และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Literacy) ส่งผลให้การบริหารจัดการวัดและศาสนสมบัติขาดประสิทธิภาพและ

ธรรมาภิบาล (Lack of Efficiency and Governance) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ของ พระครูสมุทรกิตติวัฒน์, (2568) กล่าวว่า ในขณะที่พระสังฆาธิการจำนวนมากขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดศักยภาพ ในด้านบัญชี การเงิน การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี

3) ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม โดยปัญหา สาเหตุ และอุปสรรค เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้สร้างแรงกดดันและความท้าทายที่โครงสร้างเดิมไม่สามารถรองรับได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งปัจจัยทางสังคมและค่านิยมที่ฝังรากลึกในองค์กรสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ยังคงยึดติดในรูปแบบและจารีตประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด โดยวัฒนธรรมทางศาสนานับการเคารพพระเถระ (ผู้ใหญ่) ตามหลักพระธรรมวินัย และขนบธรรมเนียม เช่น ความอาวุโสพรรษา สมณศักดิ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ของ พระครูอาทรวิริยานุวัตร, (2568) กล่าวว่า พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสส่วนใหญ่เป็นพระผู้อาวุโสมีอายุมากยังคงยึดติดในรูปแบบและจารีตประเพณีดั้งเดิม ทำให้การบริหารไม่คล่องตัวในการบริหารกับยุคปัจจุบัน

2. องค์ประกอบการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้

1) องค์ประกอบด้านโครงสร้างและกลไก (Structural and Mechanism Component) มิติดังนี้มุ่งเน้นที่การปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบถ่วงดุล ได้แก่ (1) การกระจายอำนาจการบริหาร โดยกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ ให้ชัดเจนและเป็นอิสระมากขึ้น เพื่อให้การตัดสินใจสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (2) การจัดตั้งกลไกการรับฟังความคิดเห็น ควรกำหนดให้มีคณะกรรมการหรือคณะที่ปรึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนฆราวาสที่มีความรู้ความสามารถ เช่น นักกฎหมาย นักบริหาร นักบัญชี เป็นต้น เพื่อเข้ามาให้ข้อคิดเห็นและร่วมตรวจสอบในกิจการด้านที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และ (3) การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ เน้นการสร้างระบบการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีคุณธรรม

2) องค์ประกอบด้านทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Component) มิติดังนี้เน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรสงฆ์และฆราวาสให้พร้อมต่อการบริหารจัดการสมัยใหม่ ได้แก่ (1) การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการ เน้นทักษะด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร เพื่อให้พระสังฆาธิการสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) การส่งเสริมบุคลากรรุ่นใหม่ เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีศักยภาพและวิสัยทัศน์ก้าวหน้าเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และ (3) การสร้างความร่วมมือระหว่างบรรพชิตกับฆราวาส โดยจัดรูปแบบการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างพระภิกษุ และ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะในกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน โดยแบ่งบทบาทตามความถนัดของแต่ละฝ่าย

3) องค์ประกอบด้านกระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tool Component) มิติดังนี้มุ่งเน้นที่การปรับปรุงวิธีการและเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการตามหลักการวางแผน โดยมีตัวชี้วัดและการประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน (2) การนำเทคโนโลยีมาใช้ โดยนำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและแพลตฟอร์มดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ และ (3) การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการมี

ส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โคเฮน และ อัปฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff), (1977) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และส่งเสริมให้มีปวณาวีธี โดยเฉพาะการรับฟังปัญหา และข้อเสนอแนะจากผู้ได้บังคับบัญชา และประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

หลักพุทธธรรม (Buddhist Principles) ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นฐานคิดและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Participation) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการปกครอง ใช้หลักอภิธานิธรรม 7 เน้นการประชุมและปรึกษาหารือในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ทุกระดับในการประชุม ซึ่งเป็นกลไกรับฟังความเห็นก่อนออกมติหรือคำสั่ง โดยการยึดหลักพระธรรมวินัย ส่งผลให้ลดบทบาทอำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์และสร้างความชอบธรรมของมติสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาจรัญ ฐิริโกวิท (พรมเลิศ), (2562) กล่าวว่า ด้านการปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง โดยมีหลักอภิธานิธรรมเข้ามาบูรณาการ เพราะช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะ

2) ด้านการศาสนศึกษา ใช้หลักไตรสิกขา 3 โดยการมีส่วนร่วมของฆราวาสเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาทางโลกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัย โดยไม่ขัดต่อสาระของหลักพระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุดมธรรมมงคล (ทองดี จันทวนโณ), (2567) กล่าวว่า ด้านการศาสนศึกษา ใช้หลักไตรสิกขา 3 เป็นการจัดการศึกษาที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม โดยวัดร่วมกับชุมชนหรือภาคเอกชนตามหลักการประพาสประโยชน์ (อรรถจริยา) จัดตั้งกองทุนการศึกษา หรือ โรงเรียนการกุศล เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนทั้งทางธรรมและทางโลก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุดมธรรมมงคล (ทองดี จันทวนโณ), (2567) กล่าวว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ใช้หลักสังคหวัตถุเข้ามาบูรณาการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น เป็นการเอื้ออาทร เกื้อกูลทางด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน

4) ด้านการเผยแผ่ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 การมีส่วนร่วมของสื่อสารมวลชนหรือผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยีที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และการสื่อสารมวลชน เข้ามาช่วยในการปรับรูปแบบการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย (กาลัญญุตตา) ภายใต้การกำกับดูแลเนื้อหาสาระโดยพระสงฆ์

5) ด้านการสาธารณูปการ ใช้หลักภวนา 4 ด้วยการทำให้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนให้ได้ผลดี โดยการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งพระสงฆ์และฆราวาสเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศาสนสมบัติ วิศวกรรม ด้านกฎหมาย เข้ามาดูแลการก่อสร้างบำรุงรักษาศาสนสถาน และจัดทำบัญชีที่ตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาจรัญ ฐิริโกวิท (พรมเลิศ), (2562) กล่าวว่า

หลักภาวนา เป็นการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้น มีการพัฒนากาย การพัฒนาสังคม การพัฒนาจิตใจและการพัฒนาปัญญา

6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ใช้หลักสาราณียธรรม 6 โดยการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุดมธรรมมงคล (ทองดี จันทวนโณ), (2567) กล่าวว่า ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ใช้หลักสาราณียธรรมเข้ามาบูรณาการ เป็นการสงเคราะห์ที่ให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณสุขชนอันแสดงให้เห็นถึงการมีอหยาศัยมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธบูรณาการของ คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ควรเป็นรูปแบบลูกผสมเชิงบูรณาการ ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปทั้งในเชิงโครงสร้าง (Structural Reform) และเชิงจริยธรรม เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ด้วยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยการค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นำข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มาร่วมใช้ในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานความร่วมมือ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โกวิท พวงงาม, (2545) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน โดยการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งพระสงฆ์ผู้ได้บังคับบัญชา ราชการ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งประชาชน เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีส่วนร่วม โดยสาระสำคัญคือ

1) การเปลี่ยนฐานคิดจากอำนาจสู่หลักพุทธธรรม โดยถือเป็นการเปลี่ยนจากการใช้อำนาจตามกฎหมายหรือระบบอาวุโสไปสู่การใช้กระบวนการปรึกษาหารือแบบมีส่วนร่วมด้วยการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ที่ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐานสูงสุด ซึ่งเป็นรากฐานของความชอบธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม

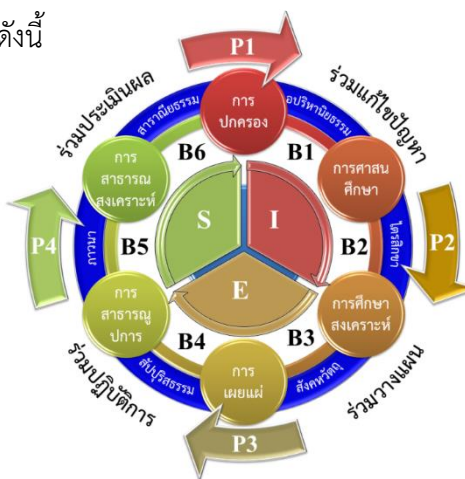
2) การบูรณาการบุคคลเข้าเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ โดยเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการบริหารและการตัดสินใจของคณะสงฆ์ และการพัฒนาวัฒนธรรมทางสังคม ด้วยการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนที่มีความรู้ความสามารถใน

ด้านเทคโนโลยี การเงิน การบริหาร เป็นต้น เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม

3) การกำกับดูแลตนเองด้วยจริยธรรมและการพัฒนาสมรรถนะ โดยเป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรม และการมีทัศนคติที่ดี พร้อมทั้งการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ด้วยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา หลักสูตรปรีชาธรรม 7 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ และหลักภavana 4 เพื่อส่งเสริมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ทั้งนี้ ยังช่วยสร้างระบบตรวจสอบภายในเชิงจริยธรรมให้แก่คณะสงฆ์ทำให้เกิดความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัย คือ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมที่พึงประสงค์ร่วมกับหลักพุทธธรรมควรเป็นรูปแบบลูกผสมเชิงบูรณาการ (Integrated Hybrid Model) ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปทั้งในเชิงโครงสร้าง (Structural Reform) และเชิงจริยธรรม (Ethical Reinforcement) ในรูปแบบของ SIE-6B-4P Model สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม
ตามหลักพุทธธรรม (SIE-6B-4P Model)

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม” โดยสรุปเป็นรูปแบบ SIE-6B-4P Model ผู้วิจัยขออธิบายดังนี้ S : Shifting from Power-Based to Buddhist Principles คือ การเปลี่ยนฐานคิดเชิงอำนาจสู่หลักพุทธธรรม

โดยมีแนวคิดหลักในการปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ ด้วยการปรับเปลี่ยนจากการใช้อำนาจตามกฎหมายหรือระบบอาวุโสไปสู่การใช้กระบวนการปรึกษาหารือแบบมีส่วนร่วม

I : Integrating Laypeople as Strategic Partners คือ การบูรณาการบุคคลเป็นพันธมิตรเชิง กลยุทธ์ โดยมีแนวคิดหลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) ในการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีบทบาทอย่างสร้างสรรค์ 2) การสร้างความสัมพันธ์เพื่อประโยชน์สุขและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

E : Ethical Self-Regulation and Competency Development คือ การกำกับดูแลตนเองด้วย จริยธรรมและการพัฒนาสมรรถนะ โดยมีแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การฝึกฝนตนเองและพัฒนาความรู้กับการควบคุมเชิงจริยธรรม 2) การบริหารจัดการที่โปร่งใสและทันสมัย โดยมีประชาชนมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและการตรวจสอบ 3) การเผยแพร่เข้าถึงทันสมัย โดยการปรับรูปแบบการเผยแพร่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสและทันสมัย

6B : 6 = กิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน B = Buddhist Principles คือ หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการปกครอง ใช้หลักอปิธานิยธรรม 7 โดยการประยุกต์ใช้เป็นกลไกสร้างความชอบธรรมในการ ตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและความสามัคคีของหมู่คณะ ส่งเสริมการรับฟังความ คิดเห็นพระสงฆ์ทุกระดับชั้นและประชาชน ในการตัดสินใจที่ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐาน

2) การศาสนศึกษา ใช้หลักไตรสิกขา 3 โดยการประยุกต์ใช้เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกอบรม ความรู้ และ ทักษะ ทำให้เกิดความเข้าใจในสาระธรรมและข้อปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเข้ามามี ส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัย โดยไม่ขัดต่อสาระของหลักพระธรรมวินัย

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยการประยุกต์ใช้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติอันเป็นที่ ความเอื้ออาทร เกื้อกูล สงเคราะห์ ของภาคประชาสังคมแบบมีส่วนร่วม จัดตั้งกองทุนการศึกษา เพื่อส่งเสริม โอกาสทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน ทั้งทางโลกและทางธรรม ทำให้เกิดความสัมพันธียึดเหนี่ยว จิตใจกันของบุคคลภายในองค์กรคณะสงฆ์กับหน่วยงาน ชุมชน และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

4) ด้านการเผยแพร่ ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 โดยการประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยี ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร เข้ามาช่วยในการปรับรูปแบบการเผยแพร่ให้สอดคล้องกับ ยุคสมัย สามารถนำหลักธรรมเข้าถึงกลุ่มบุคคลได้ทุกระดับ

5) ด้านการสาธารณูปการ ใช้หลักภาวนา 4 โดยการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทำให้สามารถพัฒนา สภาพแวดล้อมในชุมชนมีความสะอาดเรียบร้อย ความประพฤติของบุคคลมีความดีงาม จิตใจมีความมั่นคง และ ปัญญา มีความรู้ความสามารถที่ดี ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศาสนสมบัติ วิศวกรรม และด้านกฎหมาย เข้า มาช่วยดูแลรักษาศาสนสถาน และจัดทำบัญชีที่ตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง

6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ใช้หลักสารานุกรม 6 โดยการประยุกต์ใช้ในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรือผู้ยากไร้ ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรม ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนมีการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และที่สำคัญยังเป็นการสร้างฐานจิตใจการบริหารแบบสามัคคี

4P : การมีส่วนร่วม Participation (4P) คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) Participation in solving problems: การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยการร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ร่วมตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อแก้ไขปัญหาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

2) Participation in planning solutions: การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการเข้าร่วมนำเสนอความคิดเห็น ร่วมกำหนดแผนงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

3) Participation in Implementation: การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ โดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

4) Participation in Evaluation : การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยการติดตามควบคุมตรวจสอบการดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และเป็นการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม ตามรูปแบบ SIE-6B-4P Model ซึ่งเป็นการบริหารแบบผสมเชิงบูรณาการที่มุ่งเน้นการปฏิรูปทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงจริยธรรม เป็นการสร้างสมดุลระหว่างจารีตกับธรรมาภิบาล โดยนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และหลักพุทธธรรมเป็นกลไกแรงผลักดันในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสร้างความชอบธรรมในการนำองค์กร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาคสงฆ์ประจำจังหวัด ควรนำองค์ความรู้จากงานวิจัย การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธธรรม นำมาศึกษาใช้เป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

2. หน่วยงานภาคสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมผลักดัน กำหนดเป็นนโยบายให้คณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ มุ่งเน้นการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การทำคู่มือวิธีการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพุทธธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม
2. การสร้างภาคีเครือข่ายการให้ความร่วมมือทั้งภาคสงฆ์ ภาครัฐ และภาคเอกชน ในการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดอื่น ๆ
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ปีงบประมาณ 2568 เลขที่สัญญาทุนวิจัย 800758212

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. ม.ป.ท.
- พระครูภาวนารัตนวิสุทธิ์. (2568, 4 สิงหาคม). เจ้าคณะตำบลคลองเขิน เจ้าอาวาสวัดปากปลัด ตำบลคลองเขิน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม [บทสัมภาษณ์].
- พระครูสมุทรกิตติวัฒน์. (2568, 27 สิงหาคม). เจ้าอาวาสวัดช่องลม ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม [บทสัมภาษณ์].
- พระครูสิริธรรมวิสิฐ (พรสวัสดิ์ ฐิตธมฺโม). (2565). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมพลบุรีจังหวัดสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอาทรวิริยานุวัตร. (2568, 9 สิงหาคม). รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา รองเจ้าอาวาสวัดจุฬามณี ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม [บทสัมภาษณ์].
- พระครูอุดมธรรมมงคล (ทองดี จันทวนโณ). (2567). *แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาจรัญ ภูริโกวิท (พรมเลิศ). (2562). *แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีเชิงพุทธบูรณาการ* (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รศ.ดร. รัตนเสริมพงศ์. (2551). *การบริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์.
- วิรัช ธีรพันธุ์เมธี และทองใบ ธีรานันท์ทางกูร. (2546). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อรทัย ก๊กผล. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : ส.เจริญการพิมพ์.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1977). *Rural Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation*. New York : Cornell University.